

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและปัญหาอบายมุขในเขตวัด ในสังคมไทยปัจจุบัน

"วัด" ในทัศนะของชาวพุทธโดยทั่วไป หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นสัญลักษณ์ของความสงบร่มเย็น สะอาด ร่มรื่น เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม และเป็นสถาบันอุดมคติ เพราะสามารถเปลี่ยนแปลงเจตคติด้านพื้นฐานของมนุษย์ เปลี่ยนแปลงเจตคติของสังคม โดยการตั้งสังคมอริยสงฆ์ซึ่งมีปัญญาและกรุณาเป็นต้นนำ มีความบริสุทธิ์ สะอาดเป็นพื้นฐาน เป็นสถานที่วัดภูมิธรรมและภูมิรัฐของศาสนิกชนผู้ประพฤติตามพระธรรมวินัยของพระศาสดา¹ ดังนั้น วัดจึงควรเป็นสถานที่ที่ปราศจากอบายมุขอย่างเด็ดขาด แต่ในปัจจุบันวัดหลายวัดกลับเผชิญกับปัญหาอบายมุขภายในวัดทั้งที่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของพระสงฆ์และฆราวาส จนกลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุนี้เอง ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษาให้ทราบถึงความเป็นมาและปัญหาของอบายมุขในเขตวัด ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันว่าเริ่มปรากฏมีตั้งแต่ยุคไหน เป็นอบายมุขประเภทใด รวมถึงมีสาเหตุมาจากอะไร เพื่อจะได้หาทางป้องกันและแก้ไข

จากการศึกษาย้อนไปตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ทำให้ผู้วิจัยได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายแห่งที่แสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของอบายมุขภายในเขตวัด ซึ่งจะขอสรุปกล่าวไว้ในที่นี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของอบายมุขที่เกิดขึ้นในเขตวัดจากอดีตถึงปัจจุบัน

สมัยสุโขทัย ไม่ปรากฏหลักฐานการเกิดขึ้นของอบายมุขภายในเขตวัด เนื่องจากยุคนี้เป็นยุคที่พระมหากษัตริย์ทรงทำนุบำรุงพระศาสนาอย่างเข้มแข็ง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาทำให้พ่อขุนผู้ปกครองเป็นนักปกครองที่ดี สามารถให้ความยุติธรรมแก่สังคม มีความโอบอ้อมอารีแก่

¹คณินันต์ จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่านานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, 2525), น. 8.

ประชาชนโดยทั่วไป สังคมของชาวสุโขทัยจึงมีความสงบสุข² ด้วยวิถีแห่งพุทธธรรมดังปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ความว่า "คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ทั้งปู่ทวดย่นาง ลูกเจ้าขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ฝูงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธรศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน"³ จากข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกได้แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์และประชาชนชาวสุโขทัยโดยส่วนมากมีจิตใจฝักใฝ่อยู่กับพระพุทธศาสนา ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม โดยมีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจและเป็นแบบอย่างด้านความประพฤติให้แก่ชาวบ้าน ด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้สังคมยุคนั้นมีปัญหาเกี่ยวกับอบายมุขน้อย

การเกิดอบายมุขในเขตวัด มีหลักฐานปรากฏอย่างชัดเจนในสมัยอยุธยาตอนปลาย เช่น หนังสือประคนธรรมซึ่งแต่งในยุคนั้น ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของพระสงฆ์ในลักษณะที่ว่า พระสงฆ์บางรูปก็บวชอยู่กับบ้าน บางรูปก็บวชเพื่อเงินทอง บางรูปบวชแล้วยังดื่มสุรายาฝิ่น⁴ ดังนี้ เป็นต้น จากหลักฐานที่ปรากฏทำให้ทราบว่อบายมุขที่เกิดขึ้นในเขตวัดช่วงนั้น ส่วนมากมาจากพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่ละเมิดพระวินัยโดยการดื่มสุราและเสพสิ่งเสพติดประเภทต่าง ๆ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะในช่วงปลายสมัยอยุธยามีผู้มาบวชเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางโลกมากขึ้น⁵ ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารสเปนที่ได้วิจารณ์ถึงสาเหตุการบวชและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์บางส่วนในสมัยอยุธยาที่เป็นไปในทางโลกลักษณะที่ว่า ชายหนุ่มบางคนบวชเพื่อหนีการลงโทษ เขียนตีจากการทำผิดทางกฎหมาย บางคนบวชเพื่อความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต และบางคนบวชเพื่อสร้างสมความมั่งคั่งด้วยการออกบิณฑบาตหรือรับของที่ชาวบ้านถวาย เมื่อมีเงิน

²รองศาสตราจารย์นคร พันธุ์ณรงค์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยสุโขทัย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2528), น. 45.

³สุภาพรรณ ณ บางช้าง, ขนบธรรมเนียมประเพณี: ความเชื่อและแนวการปฏิบัติ ในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), น. 48.

⁴สายชล สัตยานุรักษ์, พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมือง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2546), น. 50.

⁵สุภาพรรณ ณ บางช้าง, ขนบธรรมเนียมประเพณี: ความเชื่อและแนวการปฏิบัติ ในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง, น. 235.

หรือสิ่งของเพียงพอแล้วก็จะกลับไปหาภรรยาที่บ้านเป็นต้น⁶ ด้วยเหตุผลในการบวชดังที่กล่าวมานี้เองพระสงฆ์จำนวนหนึ่งจึงได้ละเมิดพระวินัยเข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุข

ในสมัยต้นกรุงธนบุรีเป็นยุคหนึ่งที่ปรากฏหลักฐานการเข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขของพระสงฆ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในยุคนั้นบ้านเมืองต้องเผชิญกับภัยสงครามอยู่เป็นประจำ ขาดความเป็นปึกแผ่น พระมหากษัตริย์ทรงมุ่งสร้างความเป็นปึกแผ่นของอาณาจักรเป็นหลัก ไม่มีเวลาดูแลกิจการพระศาสนามากนัก การปกครองคณะสงฆ์จึงมีความอ่อนแอ เป็นเหตุให้พระสงฆ์บางพวกละเมิดพระวินัย โดยเฉพาะพระสงฆ์ทางหัวเมืองฝ่ายเหนือมีพฤติกรรมเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองและอบายมุขอย่างชัดเจน จากหลักฐานที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารคือ "พระสงฆ์บรรดาผู้อยู่ฝ่ายเหนือนี้เป็นพรรคพวกเพื่อนอ้ายเรื่อนฝายยอมคิดถือป็นรบศึก ชำคนปล้นเอาทรัพย์สิ่งของและกินสุรา ช้องเสพด้วยสีกา ให้ขาดจากลิกขาบทจัตุปาราศิก เป็นลามกอยู่ในพระศาสนา"⁷ พฤติกรรมของพระสงฆ์ในส่วนกลางก็คงมีปัญหาไม่น้อยไปกว่าทางหัวเมืองฝ่ายเหนือ จะเห็นได้จากเมื่อบ้านเมืองมีความมั่นคงแล้วสมเด็จพระเจ้าตากสินจึงทรงได้ฟื้นฟูกิจการพระศาสนาอย่างเร่งด่วน โดยพระองค์ได้ตรัสขอร้องให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติอย่างเคร่งครัด ดังความที่ปรากฏในพงศาวดารว่า

ขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งปวงจงตั้งสติอารมณ์ปรนนิบัติตั้งอยู่ในพระจัตุปาริสุทธศีล สังวรวินัยบัญญัติบริบูรณ์อย่าให้พระศาสนาของพระองค์เศร้าหมองเลย แม้พระผู้เป็นเจ้าจะขัดสนด้วยวัตถุปัจจัยทั้ง 4 ประการนั้น เป็นธุระโยมจะอุปถัมภ์ ถ้าพระผู้เป็นเจ้าทั้งปวงมีศีลคุณบริบูรณ์ในพระศาสนาแล้ว แม้จะปรารถนามังสะธุระโยมก็อาจจะเชือดเนื้อและโลหิตออกบำเพ็ญทานได้⁸

จากข้อความในพระราชพงศาวดารที่กล่าวถึงพฤติกรรมของพระสงฆ์ประโยคว่า "ชำคนปล้นเอาทรัพย์และกินสุรา"⁹ เป็นหลักฐานชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า อบายมุขว่าด้วยการดื่มสุราได้ปรากฏขึ้นในวัดในยุคนั้นโดยมาจากพฤติกรรมของพระสงฆ์บางรูป สิ่งสำคัญคือหากถือตาม

⁶ จันทร์ฉาย ภัคธิดม, กรุงศรีอยุธยา ในเอกสารหลักฐานสเปน (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชน จำกัด, 2532), น. 172.

⁷ รองศาสตราจารย์นคร พันธุ์ณรงค์, ประวัติศาสตร์ไทย สมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิเทศ, 2524), น. 43.

⁸ เรื่องเดียวกัน, น. 41-42.

⁹ เรื่องเดียวกัน.

หลักฐานที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารก็สันนิษฐานได้ว่า พระสงฆ์สามารถประกอบบอขายมุขข้ออื่น ๆ ได้เช่นกัน จะเห็นได้จากการที่พระมหากษัตริย์ถึงกับต้องตรัสขอร้องให้พระสงฆ์ดำรงตนอยู่ในพระธรรมวินัย

ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระสงฆ์ได้ดำรงชีวิตในสังคมที่มีเสถียรภาพมากขึ้นมีโอกาสประกอบสมณกิจโดยปราศจากอุปสรรคร้ายแรงที่เกิดขึ้นในช่วงเสียกรุงศรีอยุธยาใหม่¹⁰ แต่ก็มีพระสงฆ์บางกลุ่มที่ทำผิดพระวินัยร้ายแรงเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับบอขายมุขดังหลักฐานที่ปรากฏในหนังสือจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนครินทร์ว่า ...เสพสุรายาเมา...ลงเหล้าเอาผ้าพาดบาตรเหลกไปขายแลกเล่าเล่นเบี้ย เลี้ย...¹¹ และจากหลักฐานในหนังสือวัฒนธรรมกับพระมหากษัตริย์ ได้บันทึกพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกที่ตรัสถึงการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในยุคนั้น ความตอนหนึ่งว่า

แต่ทุกวันนี้เห็นฝ่ายพระพุทธรูปจกรวางมือเสีย ประการหนึ่งเข้าใจว่าศาสนาถึงเพียงนี้แล้ว (ไม่) เหนจะบำรุงให้วัฒนาขึ้นได้ จึงมิได้ระวางระไวว่ากล่าวกัน ให้เกิดมหาโจรปล้นทำลายพระศาสนา ทั้งสมณะและสามเณรมิได้รักษาพระจตุบาริยสุทธิศีลร่ำเรียนพระทั้งสองประการ แลชวนกันเที่ยวเข้าร้านทะเลาตูดูสีกา...แลเที่ยวดูโขนหนังลคอนฟ้อนขับ แลเล่นหมากรุกสกาพนันทั้งปวง....¹²

นอกจากนั้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ก็มีหลักฐานปรากฏชัดว่า ศิษย์วัดที่เข้าไปอาศัยอยู่กับพระภิกษุและสามเณรในสมัยนั้นมักเสพสุราและน้ำตาลส้มจนเมามาย คอยก่อเรื่องวิวาทกับสาธุชนอยู่เสมอ ที่สำคัญคือศิษย์วัดบางคนยังได้ยุยงส่งเสริมให้พระภิกษุและสามเณรเสพสุราน้ำตาลส้มและดูบ่อกัญชาทำให้พระภิกษุและสามเณรพลอยมัวหมองไปด้วย¹³ พระบาทสมเด็จพระ

¹⁰สายชล สัตยานุรักษ์, พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, น. 104.

¹¹อ้างถึงใน สายชล สัตยานุรักษ์, พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, น. 106.

¹²กรมหมื่นพิทยาลาภฤทธิยากร, วัฒนธรรมกับพระมหากษัตริย์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511), น. 28.

¹³นายอินเควา, สารคดีน่ารู้เมืองไทยในอดีต (พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506), น. 226.

พระจอมเกล้าฯ จึงได้มีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติพระสงฆ์สามเณรแลศิษย์วัด ขึ้นมาเพื่อควบคุมพระสงฆ์สามเณรให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปัญหาเรื่องอบายมุขได้ถูกระบุไว้เป็นข้อที่ 1 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวมีรายละเอียดว่า

ให้พระราชคณะ พระครู ฐานานุกรม เปรียญ เจ้าคณะ และเจ้าอธิการขับไล่ ศิษย์วัดที่ยุยงส่งเสริมให้พระภิกษุและสามเณรเสพสุราน้ำตาลส้ม สูบฝิ่นกัญชา และกินข้าวในเวลาค่ำ รวมทั้งศิษย์วัดที่เป็นนักเลง "ศิระชะไม้" ถืออาวุธ เทียวเล่น ไปเล่นถั่วก็ให้ขับไล่ออกจากวัดไปเสียด้วยภายในสิ้นเดือน 6 คือภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันประกาศพระราชบัญญัติเป็นต้นไป¹⁴

จากหลักฐานที่นำเสนอในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึง สมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีปัญหาอบายมุขในเขตวัดมาทุกยุคทุกสมัย อบายมุขที่ปรากฏมากที่สุดก็คือ การดื่มสุราและเล่นการพนันของพระสงฆ์และศิษย์วัดและมักจะเกิดมาพร้อมกับปัญหาทางด้านการเมืองและปัญหาทางสังคม เป็นปัญหาที่พระมหากษัตริย์และคณะสงฆ์ต้องคอยแก้ไขกันมา โดยตลอด ถึงกระนั้นอบายมุขก็ยังไม่หมดไปจากวัดยังคงสร้างความมัวหมองให้แก่ พระพุทธศาสนาจนถึงยุคปัจจุบัน ที่สำคัญคือปัญหาได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นลำดับต่อไป

อบายมุขในเขตวัดของสังคมไทยปัจจุบัน นอกจากจะมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของ พระสงฆ์ และฆราวาสผู้อยู่ในวัดแล้ว ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการประกอบพิธีกรรมของ ฆราวาส เช่น การเล่นการพนัน การดื่มสุราในงานศพหรืองานบวชนาค ส่วนหนึ่งก็มาจากการจัด กิจกรรมของวัดเอง เช่น การจัดแสดงมหรสพรื่นเริงประเภทต่าง ๆ ในคราวที่วัดมีงาน ไม่ว่าจะเป็น งานทอดผ้าป่า ทอดกฐิน งานฉลองสมณศักดิ์ งานเทศกาลประจำปี จากกิจกรรมเหล่านี้บางวัด จึงกลายเป็นศูนย์รวมของอบายมุข เยาวชนจำนวนไม่น้อยเริ่มเรียนรู้และเข้าไปเกี่ยวข้องกับ อบายมุขจากวัด ที่น่าวิตกกังวลก็คือผู้บริหารวัดหลายวัดกลับมองว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องธรรมดา สามารถปฏิบัติได้ ทั้งที่สร้างความเสียหายให้แก่พระพุทธศาสนา

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว พฤติกรรมของพระสงฆ์และฆราวาสรวมถึงการประกอบ พิธีกรรมเป็นสาเหตุหลักที่นำอบายมุขเข้ามาในเขตวัด ประเด็นที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้อง ศึกษาก็คือ เพราะเหตุใดบุคคลเหล่านี้ จึงได้กลายเป็นต้นเหตุของการเกิดอบายมุขภายในวัด เพราะเหตุใดพิธีกรรมทางศาสนาจึงกลายเป็นบ่อเกิดของอบายมุข จากปรากฏการณ์การเข้าไป

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, น. 227.

เกี่ยวข้องกับอบายมุขของพระสงฆ์และฆราวาส ซึ่งจากการศึกษาจากผู้วิจัยได้พบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดอบายมุขขึ้นภายในวัดมีอยู่ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1.1.1 การขาดจิตสำนึกของบุคคลผู้อาศัยอยู่ในวัด

กลุ่มบุคคลผู้อาศัยอยู่ในวัดแบ่งออกได้เป็นสองประเภท ประเภทแรก ได้แก่บรรพชิต หมายถึงพระภิกษุและสามเณร ประเภทที่สอง ได้แก่ฆราวาสที่อาศัยอยู่ในวัด เรียกว่าศิษย์วัด โดยส่วนมากจะเป็นผู้ที่มาพักอาศัยเพื่อการศึกษา หรือเพื่ออุปฐากพระสงฆ์ หากได้ติดตามข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ แล้วจะเห็นได้ว่า บุคคลที่อาศัยอยู่ในวัดทั้งสองประเภทรูปแบบนั้นเป็นต้นเหตุให้เกิดอบายมุขภายในวัดหรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขโดยตรงไม่น้อยเลยทีเดียว เช่น ชาวพระสงฆ์เสพยาบ้า ค้ายาบ้า หรือชาวการเล่นการพนันของพระสงฆ์ และศิษย์วัด เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนเกิดมาจากการขาดจิตสำนึกในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของบุคคลเหล่านี้ โดยเฉพาะพระสงฆ์ หากขาดจิตสำนึกในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยแล้ว ย่อมจะกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่นำอบายมุขเข้าวัดได้มากที่สุด และสามารถสร้างความเศร้าหมองให้กับพระศาสนาและวงการคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากพฤติกรรมส่วนตัวของพระสงฆ์บางรูปที่ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยอย่างร้ายแรงด้วยการเข้าไปพัวพันกับอบายมุขซึ่งประชาชนได้รับรู้ด้วยตัวเองหรือจากสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ทำให้ความไว้วางใจที่ชาวพุทธมีต่อพระสงฆ์ไทยในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้เป็นแบบอย่างแห่งการดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธธรรม และเป็นกัลยาณมิตรมาเป็นเวลาช้านานเริ่มลดน้อยถอยลงไปอย่างรวดเร็ว แม้จะมีการชี้แจงว่าอสังขีเหล่านี้มีเพียงส่วนน้อย พระสงฆ์ที่ตั้งใจปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ดูเหมือนคำอธิบายดังกล่าวจะเป็นเพียงข้อแก้ตัวที่ขาดความน่าเชื่อถือและไร้พลัง¹⁵ พฤติกรรมทางลบของพระสงฆ์กลายเป็นจุดอ่อนให้สื่อมวลชนลงข่าวโจมตีผ่านสื่อแขนงต่าง ๆ ไม่เว้นแต่ละวัน

พฤติกรรมที่น่ารังเกียจของผู้ที่บวชอย่างไร้เป้าหมายเหล่านี้ได้ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์เป็นประจำ เช่น หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับประจำวันจันทร์ที่ 23 พฤษภาคม 2548 ได้เสนอข่าวว่า เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2548 เวลา 00.30 น. ขณะที่ จ.ส.ต.ชาติรี พลายสา หัวหน้าสายตรวจ สภ.ต.สวนแตง อ.เมืองสุพรรณบุรี ออกตรวจอยู่นั้นได้รับแจ้งว่า มีชาวบ้าน 30

¹⁵ดร.พระมหาจรรยา สุทธิภาณ, ปฏิรูปการสงฆ์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2539), น. 4.

กว่าคน ชุมนุมกันอยู่ในวัดลาดกระบัง หมู่ 10 ต. ศาลาขาว เพื่อขับไล่เจ้าอาวาส จึงไปตรวจสอบ พบชาวบ้านกำลังยืนล้อมศาลาการเปรียญ ใกล้กันพบพระสมุห์สังวาล โกสโร อายุ 60 ปี เจ้าอาวาส กับพระธีระพันธ์ ปากาโร พระลูกวัด โดยทั้งคู่อยู่ในอาการมึนเมา ตาแดงด้วยฤทธิ์สุรา สอบถามชาวบ้านก็ได้รับคำตอบว่า พระสมุห์สังวาลประพฤติตนไม่เหมาะสมขอขบถมึนสุราเป็นประจำ เมื่อเมาก็มักจะเปิดเครื่องเสียงร้องเพลงคาราโอเกะอยู่เสมอ จนทำให้ชาวบ้านหมดศรัทธาจึงรวมกลุ่มกันขับไล่ เจ้าหน้าที่จึงได้นำตัวไปให้พระครูศรีรัตนวิวัฒน์เจ้าคณะตำบลท่าพี่เลี้ยงสึกให้¹⁶

นอกจากนี้ การเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 10 พฤษภาคม 2548 ว่า เมื่อเวลา 04.40 น. วันที่ 9 พ.ค. 2548 ขณะที่ ร.ต.อ.พิเชษฐ์ เจิมปรุง รอง สวป.สภ.อ. เมืองสุพรรณบุรี นำกำลังออกตรวจพื้นที่ ได้รับแจ้งว่า มีพระลูกวัดวัดศิระเกษ หมู่ที่ 9 ต.บ้านโพธิ์ อ.เมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ลักลอบเล่นการพนันภายในกุฏิ จึงเดินทางไปตรวจสอบ พบพระ 3 รูปกำลังนั่งล้อมวงเล่นไพรมี่กันอย่างหน้าดำคร่ำเครียด เมื่อเห็นตำรวจถึงกับหน้าซีดหน้าไม่รอด ทราบชื่อพระสาคร เผ่าพงษ์จันทร์ อายุ 27 ปี พระเอกภพ บัวทอง อายุ 20 ปี และพระสมศักดิ์ บุญโสม อายุ 26 ปี พร้อมไพ่ของกลาง 1 สำรับ คันในกุฏิพบยาบ้าอีก 1 เม็ด จึงส่งตัวให้เจ้าอาวาสสึกก่อนส่ง พ.ต.ท.พงศกร เข้มราช สารวัตรเวร ดำเนินคดี¹⁷

ข่าวประเภทนี้เป็นอุทาหรณ์ที่ชี้ให้เห็นว่าการบวชที่ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการประพฤติพรหมจรรย์ ย่อมง่ายที่จะทำให้พระสงฆ์นั้นขาดจิตสำนึก และกลายเป็นผู้ก่อให้เกิดอบายมุขขึ้นในวัด และหากพระรูปนั้นเป็นเจ้าอาวาสด้วยแล้ว พระลูกวัดและศิษย์วัดที่เหลือก็คงหนีไม่พ้นวงจรของอบายมุข ประเด็นที่ต้องศึกษาต่อไปก็คือ อะไรเป็นสาเหตุให้พระสงฆ์ขาดจิตสำนึกในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อะไรเป็นปัจจัยสนับสนุนให้พระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ซึ่งเมื่อพิจารณาตามปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ทำให้ทราบว่าสาเหตุหลักที่ทำให้พระสงฆ์ขาดจิตสำนึกจนล่วงละเมิดพระธรรมวินัยโดยการเข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขมี 2 ประการด้วยกันคือ เป้าหมายของการบวชที่เปลี่ยนไปและขาดระบบกลั่นกรองผู้ที่จะมาบวช ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) เป้าหมายของการบวชที่เปลี่ยนไป แม้พระพุทธศาสนาจะมีเป้าหมายชัดเจนในการบวช ซึ่งได้แก่การฝึกฝนตนเองให้มีพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ บริสุทธิ์ มีศีล สมาธิและปัญญาสมบูรณ์ เจียบคมเข้มแข็งพอที่จะป้องกันมิให้กิเลสมาเป็นเจ้าครอบครองใจให้คิด พุด

¹⁶เดลินิวส์ (23 พฤษภาคม 2548):14.

¹⁷ไทยรัฐ (10 พฤษภาคม 2548):19.

และกระทำในสิ่งที่ผิด แต่การบวชในสังคมไทยปัจจุบันล้วนมีเป้าหมายอื่นที่สร้างขึ้นมามากกว่า การบวชเพื่อประเพณีพรหมจรรย์ เช่น บวชแก้บน บวชเพราะหมดที่พึ่ง ไม่มีอาชีพการงาน หรือ ถูกครอบครัวทอดทิ้ง และบวชตามประเพณี ผู้ที่บวชมาด้วยจุดประสงค์เหล่านี้ ส่วนมากมักไม่ค่อยสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัยและการปฏิบัติมากนักเพราะคิดว่าตนเองอีกไม่นานก็ลาสิกขาแล้ว แต่มีจำนวนไม่น้อยที่ภายหลังกลับคิดว่า การบวชเป็นทางที่จะทำมาหากินได้ง่ายก็เลยตัดสินใจบวชไปเรื่อย ๆ โดยไม่สนใจศึกษาปฏิบัติพระธรรมวินัยอย่างจริงจังแต่อย่างใด ใช้ชีวิตไม่แตกต่างจากฆราวาสทั่วไป เอาผ้าเหลืองเป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพ ขำครวญเรื่องไม่ดีไม่งามทั้งหลายโดยเฉพาะเรื่องการเข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขจึงเกิดขึ้นจากพฤติกรรมอันขาดความรับผิดชอบต่อพระธรรมวินัยของนักบวชกลุ่มนี้อย่างมากมาย เช่น การเล่นหวยใต้ดิน ตั้งวงดื่มสุราทั้งในและนอกวัด บางครั้งถึงกับมีกิจกรรมอันน่ารังเกียจกับสีกา พฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นพฤติกรรมของอลัชชีที่บวชอย่างไร้จุดหมายปลายทางทั้งสิ้น¹⁸

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การบวชอย่างขาดหลักการ ไร้จุดหมายปลายทาง มิได้มุ่งมั่นเพื่อจะประเพณีพรหมจรรย์เพื่อสลัดตนให้พ้นจากวัฏสงสาร เป็นสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้พระสงฆ์ขาดจิตสำนึกในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จนเข้าไปเกื้อหนุนกับอบายมุข สร้างความเศร้าหมองให้แก่พระพุทธศาสนา

2) ขาดระบบกลั่นกรองผู้ที่จะมาบวช นอกจากเป้าหมายในการบวชที่เปลี่ยนไปจากเดิมแล้ว การขาดระบบการกลั่นกรองผู้ที่เข้ามาบวชก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์ขาดจิตสำนึกในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพราะกระบวนการบวชส่วนใหญ่ในเวลานี้มิได้มีอะไรมากไปกว่าพิธีอุปสมบท ซึ่งก็กลายเป็นเพียงพิธีกรรม ใครที่สามารถกล่าวคำขออุปสมบทได้และมีอัฐบริวารครบก็สามารถอุปสมบทได้ บางครั้งก็หย่อนยานกระทั่งว่าท่องคำขออุปสมบทไม่ได้ ก็ยังสามารถบวชเป็นพระภิกษุได้¹⁹

ผลจากการหย่อนยานในการกลั่นกรองผู้ที่เข้ามาบวช ทำให้มีผู้ไม่พร้อมที่จะเป็นพระสงฆ์สามารถเข้ามาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ได้เป็นจำนวนมากและอย่างง่ายดาย ที่สำคัญคือเมื่อบวชมาแล้วก็มักถูกปล่อยปละละเลยจากพระอุปัชฌาย์ จากการสอบถามพระภิกษุและสามเณร จำนวน 920 รูป เมื่อ พ.ศ. 2538 มีถึงร้อยละ 66 หรือ 2 ใน 3 ที่ระบุว่า อุปัชฌาย์ไม่สั่งสอนอย่าง

¹⁸ดร.พระมหาจรรยา สุทธิธนาโณ, ปฏิรูปการสงฆ์, น. 5-6.

¹⁹พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทย ในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต (กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยมูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2546), น. 277.

ใกล้ชิด ไม่เอาใจใส่ดูแล และมีการกิจอย่างอื่นมากเกินไป ร้อยละ 18 บอกว่าอุปัชฌาย์ขาดความรู้ความสามารถ²⁰

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้วัดต่าง ๆ ไม่เข้มงวดในการกลั่นกรองผู้มาบวช เป็นเพราะมีการควบคุมจำนวนพระอุปัชฌาย์ ในตำบลหนึ่งมีได้เพียงหนึ่งรูปซึ่งก็คือเจ้าคณะตำบล จึงเป็นการยากที่พระอุปัชฌาย์จะรู้จักผู้คนที่พื้นที่ของตนอย่างทั่วถึง ประกอบกับการบวชเป็นพระภิกษุในเมืองไทยไม่จำเป็นจะต้องบวชตลอดชีวิตสามารถสึกเมื่อไรก็ได้จึงทำให้มีคนบวชมาก เช่น บวชเมื่อครบอายุ บวชทดแทนบุญคุณ บวชหน้าไฟ และพระอุปัชฌาย์เองก็มีการะทางคณะสงฆ์มากจึงไม่ค่อยมีเวลาที่จะตรวจสอบผู้ที่จะมาบวชให้ทั่วถึง²¹

ความหย่อนยานในการกลั่นกรองผู้ที่ จะเข้ามาบวชบวกกับการไม่ได้สั่งสอนอย่างใกล้ชิดของพระอุปัชฌาย์ ทำให้ผู้บวชนั้นขาดทิศทางการปฏิบัติ และยังจำพรรษาอยู่ในวัดที่ไม่มีการศึกษาอบรมด้วยแล้วก็เป็นกร่างายที่จะทำให้พระภิกษุเหล่านั้นขาดจิตสำนึกในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยจนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขในที่สุด โดยเฉพาะพระภิกษุที่เคยมีประวัติในด้านนี้มาก่อน เช่น เคยติดยาเสพติด หรือเคยคลุกคลีอยู่กับการเล่นการพนันมาก่อน ดังนั้น การกลั่นกรองผู้ที่จะเข้ามาบวชก็เป็นภารกิจหลักอย่างหนึ่งที่ต้องทำเพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา

1.1.2 ความอ่อนแอและขาดประสิทธิภาพของระบบการบริหารการปกครอง

ความอ่อนแอและการขาดประสิทธิภาพในการปกครองของคณะสงฆ์ ก็เป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ก่ออบายมุขให้เกิดขึ้นภายในวัด โดยเฉพาะระบบการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน จะเห็นได้จากเมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้น การดำเนินการตัดสินอธิกรณ์บางครั้งเป็นไปอย่างเชื่องช้าแบบวิถีทางโลกมากเกินไป การตัดสินใจเรื่องสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์มิได้กระทำตามมติสงฆ์ส่วนใหญ่หรือยกให้สงฆ์เป็นใหญ่ตามพุทธประเพณี แต่ตัดสินด้วยอารมณ์ส่วนบุคคล จนบางครั้งก็มีข่าวลือกันว่าการบริหารงานคณะสงฆ์บางระดับ เริ่มมีผลประโยชน์หรืออาภิสเป็นเงื่อนไขในการตัดสินใจในนโยบายบางอย่าง พฤติกรรมเช่นนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า

²⁰ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, น. 278.

²¹ เรื่องเดียวกัน, น. 277-279.

การคอร์ปชั่นอันดาษดื่นในวงการต่าง ๆ ของโลกกำลังซึมซับเข้าสู่วงการคณะสงฆ์ เมื่อปล่อยให้ อามิสเป็นใหญ่ พระธรรมวินัยด้วยความสำคัญ ความวุ่นวายไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งหลายก็ ย่อมเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาอย่างแน่นอน²²

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัย จะเป็นการปกครองที่มีความใกล้ชิด สามารถมองเห็นปัญหา และแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ กล่าวคือ พระสงฆ์ทุกรูปที่บวช เข้ามาในพระธรรมวินัยแล้วย่อมจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลเอาใจใส่ของพระอุปัชฌาย์ พระ กรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ ท่านทั้งสามจะทำหน้าที่อบรมสั่งสอนลูกศิษย์ของท่าน เป็นเวลาอย่างน้อยห้าปี ในระหว่างนี้หากมีภารกิจที่จะต้องไปทำธุระสำคัญท่านทั้งสามจะมอบ การดูแลเอาใจใส่ให้แก่พระเถรานุเถระในสำนักที่พระภิกษุรูปนั้นจะไปทำธุระ การปกครองคณะ สงฆ์ในปัจจุบัน มีพระอุปัชฌาย์ พระกรรมวาจาจารย์ และพระอนุสาวนาจารย์เช่นกัน แต่ว่า ส่วนมากจะปฏิบัติหน้าที่ในเชิงพิธีกรรมมากกว่าการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตจริง เลยมีการเรียกขาน พระอุปัชฌาย์เป็นเชิงล้อเลียนว่า "อุปัชฌาย์เปิดไช้แล้วทิ้ง"²³ นั่นก็คือพระอุปัชฌาย์บางรูปอยู่ จังหวัดหนึ่งไปเป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบทให้กับภุชชบุตรอีกจังหวัดหนึ่ง เสร็จแล้วก็กลับวัดของ ตนเอง ทั้งพระภิกษุผู้บวชใหม่ให้อยู่ตามยถากรรมมิได้เหลียวแลอบรมสั่งสอนแต่ประการใด ปราภฏการณ์เช่นนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการขาดคุณภาพและคุณสมบัติที่พึงประสงค์ตามพระ ธรรมวินัยของพระอุปัชฌาย์ ทั้งนี้เนื่องจากการแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์ มิได้เป็นไปตามพระธรรม วินัยอย่างครบถ้วน บางครั้งถึงกับมีข่าวในทางลบว่ามีการซื้อขายตำแหน่งพระอุปัชฌาย์กัน ซึ่ง เป็นเรื่องที่น่าสลดใจเป็นอย่างยิ่งเพราะเมื่อพิจารณาตามพระธรรมวินัยแล้ว พระอุปัชฌาย์ทุกรูปมี หน้าที่ที่จะต้องคอยสอดส่องดูแลพฤติกรรมของพระสงฆ์อย่างใกล้ชิด ทุกท่านล้วนมีบทบาท สำคัญต่อการแก้ปัญหาของคณะสงฆ์อย่างแท้จริง ถ้าเหล่าพระอุปัชฌาย์ปฏิบัติหน้าที่ตามพระ ธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดเรื่องเลวร้ายต่าง ๆ ที่มักเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาก็จะเกิดขึ้นได้โดย ยาก²⁴ แต่เมื่อพระอุปัชฌาย์ขาดคุณสมบัติที่เหมาะสมและไม่ได้ให้ความสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ ดูแลอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ ภิกษุผู้บวชใหม่จึงขาดทิศทางการปฏิบัติจนนำไปสู่การล่องละเมิด พระธรรมวินัยร้ายแรง โดยเฉพาะการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขประเภทต่าง ๆ จนเป็นส่วนหนึ่งของบุคคลที่ก่อให้เกิดอบายมุขขึ้นในเขตวัด

²² ดร.พระมหาจรรยา สุทธิธนาโณ, ปฏิรูปการสงฆ์, น. 16.

²³ เรื่องเดียวกัน, น. 17.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, น. 18.

นอกจากพระอุปัชฌาย์แล้ว การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการปกครองวัดแต่ละวัดก็มีส่วนสำคัญที่จะทำให้วัดเป็นเขตปลอดอบายมุข หรือเต็มไปด้วยอบายมุข วัดที่เจ้าอาวาสเป็นบัณฑิตมีภาวะความเป็นผู้นำสูง เคร่งครัดในพระธรรมวินัย มีความรู้ความสามารถในด้านการปกครองและการบริหารจัดการ วัดเหล่านี้จะไม่มีปัญหาเรื่องอบายมุขภายในวัดหรือหากมีเจ้าอาวาสก็สามารถที่จะจัดการให้หมดไปได้ ซึ่งแตกต่างจากวัดที่เจ้าอาวาสขาดภาวะของความเป็นผู้นำ ไม่มีความรู้ความสามารถด้านการปกครองและบริหารจัดการ วัดก็จะเต็มไปด้วยอบายมุขดังที่ปรากฏเป็นข่าวตามสื่อต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ดังนั้น จึงกล่าวได้อย่างหนักแน่นว่า การขาดภาวะความเป็นผู้นำโดยการไม่ปฏิบัติตามอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาส เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดอบายมุขภายในวัด

การที่ผู้วิจัยกล่าวว่าการขาดภาวะความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสเป็นสาเหตุหนึ่งของการก่อให้เกิดอบายมุขในวัด ก็เพราะเมื่อศึกษาถึงหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสที่มีอยู่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว พบว่าหากเจ้าอาวาสทุกรูปปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจและหน้าที่อย่างเข้มแข็งแล้ว อบายมุขจะไม่สามารถปรากฏมีในวัดได้เลย เพื่อให้ประเด็นนี้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอถึงความสำคัญของหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสที่มีอยู่ ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่า หากเจ้าอาวาสทุกวัดปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างครบถ้วน ตามบทบาท และอำนาจที่มีอยู่แล้ว วัดทุกวัดจะไม่มีอบายมุขอย่างแน่นอน ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้วัดบางวัดเคลื่อนไปด้วยอบายมุขสืบเนื่องจากความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสในวัดนั้น ๆ ซึ่งในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2505-2535 ได้กำหนดหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา 37 ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- 1) บำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปได้ด้วยดี
- 2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล²⁵

²⁵พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2505-2535 ฉบับใหม่ (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียงจางเจริญ, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), น. 23.

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา 37 นี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการป้องกันและกำจัด อบรมมุขในวัดโดยตรง เช่น ข้อที่ 2 ซึ่งกล่าวถึงหน้าที่ในการปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและ คฤหัสถ์ที่พำนักอาศัยอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ซึ่งเท่ากับเป็นการวางกรอบไว้อย่างชัดเจนว่า เจ้าอาวาส ต้องคอยตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอาศัย อยู่ในวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ คำสั่งมหาเถรสมาคมอย่างเข้มงวด ข้อที่ 3 ซึ่งกล่าวถึงหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย โดยระบุว่าเจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการ ที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. 2528 และการ จัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบ แผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ ได้แก่ การทำ กิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมศาสนกิจของคฤหัสถ์ การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ และการสมาทาน อุโบสถศีล เป็นต้น²⁶

การที่เจ้าอาวาสคอยสอดส่องดูแลให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ดำรงตนอยู่ในพระธรรมวินัย และให้การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยทั้งแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดโอกาสที่บุคคล เหล่านั้นจะก่ออบายมุขก็มีน้อยหรือเป็นไปได้ยาก ในทางตรงกันข้ามหากเจ้าอาวาสไม่ให้ความสำคัญกับหน้าที่ดังกล่าวมานี้ อบายมุขจากพฤติกรรมของบุคคลที่อาศัยอยู่ในวัดก็จะเกิดได้ ง่าย

นอกจากนี้ในการปกครองดูแลความสงบเรียบร้อยภายในวัดต้องอาศัยอำนาจการ ปกครองของเจ้าอาวาส ด้วยเหตุนี้เอง อำนาจเจ้าอาวาส จึงหมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การ ปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่คู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มีไว้ เพื่อบังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชา โดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนัก

²⁶ มนัส ภาควณิ. "หน้าที่ อำนาจ และบทบาทของพระสังฆาธิการ," ใน วัดพัฒนา 44, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2544), น. 92-94.

อาศัยอยู่ในวัดนั้น ดังในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาตรา 38 ซึ่งได้กำหนดอำนาจเจ้าอาวาส ดังนี้

- 1) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- 2) สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- 3) สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือทำทัณฑบิณฑบาต หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งสั่งได้โดยชอบพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม²⁷

อำนาจเจ้าอาวาสตามมาตรา 38 นี้ เป็นอำนาจเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือผู้จะเข้ามาอยู่ในปกครอง และผู้อยู่ได้ปกครอง แยกพิจารณาได้ 3 อย่างคือ

1) อำนาจรับคนเข้า หมายถึง อำนาจที่เจ้าอาวาสต้องใช้ดุลพินิจในการรับคนเข้ามาอยู่ในวัดทั้งที่จะมาอยู่ประจำหรือเป็นการชั่วคราว ซึ่งอาจแยกออกเป็น 2 คือ ห้ามมิให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์เข้าไปอยู่โดยพลการ และ อนุญาตให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์เข้าไปอยู่ในวัด

2) อำนาจเอาคนออก อำนาจที่เจ้าอาวาสจะต้องใช้ดุลพินิจในการคัดคนไว้ในวัดหรือให้คนออกไปจากวัด ซึ่งอาจแยกได้เป็น 2 คือ ให้คนได้อยู่ในวัด และให้คนไม่ได้ออกไปจากวัด

3) อำนาจสั่งลงโทษ หมายถึง อำนาจที่เจ้าอาวาสจะพึงสั่งลงโทษแก่บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัด ผู้ประพฤติผิดคำสั่งของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นโทษที่เบาถึง และประมวลลงได้เป็น 3 สถานคือ ให้ทำงานภายในวัด ให้ทำทัณฑบิณฑบาต และให้ขอขมา²⁸

อำนาจทั้ง 3 ประการของเจ้าอาวาสที่ได้กล่าวมา หากนำมาใช้อย่างจริงจัง เหมาะสม ก็จะกลายเป็นปราการในการป้องกันและกำจัดอบายมุขภายในเขตวัดได้ระดับหนึ่ง กล่าวคือ หากเจ้าอาวาสใช้ดุลพินิจหรือมีวิธีการที่ดีในการรับคนเข้ามาอยู่วัด ก็จะสามารป้องกันไม่ให้ผู้ที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับอบายมุขเข้ามาเป็นสมาชิกของวัด หากผู้ที่อยู่เดิมมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับอบายมุขเจ้าอาวาสก็สามารถไล่ออกจากวัด หรือลงโทษตามความเหมาะสมกับความผิดได้ทันที ด้วยขั้นตอนเหล่านี้จะทำให้วัดปลอดจากอบายมุขได้มากขึ้น

²⁷ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2505-2535 ฉบับใหม่, น. 23-24.

²⁸ มนัส ภาคภูมิ, "หน้าที่ อำนาจ และบทบาทของพระสังฆาธิการ," ใน วัดพัฒนา 44, น. 95-97.

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอมาทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เจ้าอาวาสมีทั้งหน้าที่และอำนาจในการป้องกันและกำจัดการบงกชภายในเขตวัด กล่าวคือ มีหน้าที่ในการที่จะปกครองดูแลบุคคลที่อาศัยอยู่ในวัด ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข และมีอำนาจในการกำจัดผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขให้ออกไปจากวัด รวมถึงมีอำนาจ หน้าที่ ในการกำหนดกฎระเบียบ และกติกาต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมของวัด ทั้งพิธีกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอื่น ๆ ไม่ให้มีอบายมุขเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งก็หมายความว่าหากเจ้าอาวาสทุกวัดปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจที่มีอยู่อย่างเคร่งครัด อบายมุขภายในวัดจะไม่มีอย่างแน่นอน แต่การที่อบายมุขปรากฏเกลื่อนวัดต่าง ๆ ในปัจจุบันสาเหตุหนึ่งน่าจะเป็นเพราะเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจที่มีอยู่อย่างเคร่งครัด การละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจที่มีอยู่อย่างจริงจังของเจ้าอาวาสบางรูปจึงกลายเป็นช่องว่างให้เกิดอบายมุขขึ้นภายในวัด

1.1.3 การเน้นการพัฒนาวัดทางด้านวัตถุมากจนเกินพอดี

เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยการพัฒนาของบ้านเมือง วัดซึ่งเป็นศาสนสถานของพระพุทธศาสนา ก็ถูกชักนำเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปด้วย เมื่อการพัฒนาของชาวบ้านมุ่งเน้นไปที่วัตถุ เช่น การก่อสร้างอาคารบ้านเรือนหลังใหญ่โต สร้างถนนหนทาง ติดตั้งเสาไฟฟ้าและนำเครื่องอำนวยความสะดวกประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น และคอมพิวเตอร์ เข้าสู่นบ้าน สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการพัฒนาหรือนำสมัย วัดเองก็ต้องการพัฒนาด้วยเช่นกัน จึงพลอยมีสิ่งของดังกล่าวอยู่ในวัด บางวัดล้าหน้าคฤหัสถ์เสียด้วยซ้ำ เพราะบ่อยครั้งที่เราได้เห็นอาคารหลังใหญ่ ๆ ไปด้วยหินอ่อน ภูมิบังกะโล ติดเครื่องปรับอากาศตั้งอยู่กลางป่า สมมติเรียกว่าตรงนั้นเป็นวัดป่า²⁹

อันที่จริงการพัฒนาวัดให้มีความเจริญและนำสมัยเป็นสิ่งที่ควรทำและไม่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอบายมุขขึ้นภายในวัด แต่เมื่อศึกษาโดยละเอียดแล้วก็จะทราบความจริงว่า วัดที่มุ่งเน้นแต่การพัฒนาทางด้านวัตถุ โดยไม่สนใจเรื่องการศึกษาเล่าเรียนและการปฏิบัติ การประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรภายในวัดมักจะหย่อนยาน มีการประพฤติผิดพระวินัยร้ายแรงโดยเฉพาะ

²⁹ พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต), "วัดพัฒนาจะพัฒนาตรงไหน," ใน วัดพัฒนา 43, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2543), น. 95.

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับอบายมุขอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้เนื่องจากท่านเจ้าอาวาสไม่มีเวลาที่จะควบคุมดูแลหรืออบรมสั่งสอนเพราะสนใจแต่เรื่องอื่น ๆ เช่น การสร้างวัด หรือหาทุนทรัพย์มาสร้างวัดให้ใหญ่โต

เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เจ้าอาวาสหลาย ๆ วัดละทิ้งแนวคิดด้านการพัฒนาคนมาแข่งขันกันสร้างวัดอุเทนเพราะหลักเกณฑ์ในการจัดวัดเข้าสู่ทำเนียบ "วัดพัฒนาตัวอย่าง" "วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น" ได้ให้ความสำคัญแก่สิ่งก่อสร้างเป็นหลัก เช่นเดียวกับการพิจารณาให้ความดีความชอบ และเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นต่าง ๆ จำนวนเงินที่ใช้ในการก่อสร้างบูรณะซ่อมแซม กลายเป็นตัวแปรที่สำคัญในการพิจารณาคัดสินใจของเจ้าคณะผู้ปกครองมากกว่าวัดที่มีผลงานด้านการเผยแผ่ ดังนั้น ในช่วงประมาณ 40 ปี นับแต่ช่วงการพัฒนาประเทศ พระสงฆ์ได้พัฒนาวัดให้ก้าวไกลกว่าด้านอื่น ๆ แต่ส่วนมากเป็นเรื่องของวัดอุเทนซึ่งมีผลเชิงสร้างสรรค์ด้านศีลธรรมและจิตวิญญาณของสังคมน้อยมาก ขณะเดียวกันชาวอุบลมณฑลเกี่ยวกับคนอยู่ในวัดก็ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวันและวิทยุโทรทัศน์เป็นประจำโดยส่วนมากก็เป็นเรื่องการเข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุข³⁰

ประเด็นที่ทำให้เห็นได้ชัดว่า การมุ่งพัฒนาแต่วัดอุเทนเป็นสาเหตุหรือเป็นที่มาของอบายมุขในวัดก็คือ วัดในบ้านเมืองเรามีความเป็นปัจเจกคือแต่ละวัดต้องช่วยเหลือตัวเองค่อนข้างสูง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างวัดมีน้อยมาก การพัฒนาวัดให้มีความเจริญตกเป็นภาระของเจ้าอาวาส ดังนั้น วัดใดเจ้าอาวาสมีสมณศักดิ์สูงหรือได้รับการกล่าวขานว่ามีอิทธิฤทธิ์ หรือมีพระประธานที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ชาวพุทธจะเข้าไปทำบุญมาก มีเงินเข้ามามากก็เจริญรุ่งเรืองเฉพาะวัดนั้น โดยทางวัดจะมีการสร้างโบสถ์ ศาลา และเจดีย์ขนาดใหญ่ แต่ส่วนมากไม่ช่วยเหลือเกื้อกูลวัดอื่น ๆ ที่มีรายได้น้อย เมื่อมีการก่อสร้างศาสนสถานมาก ใช้เงินมาก ก็จะต้องมีรายได้มีทุนมากตามไปด้วยจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมมุงหารายได้เข้าวัด เพื่อดำเนินการก่อสร้างเสนาสนะและศาสนสถานขนาดใหญ่ต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ส่วนวัดที่เจ้าอาวาสไม่มีสมณศักดิ์ระดับสูง หรือไม่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถเรียกศรัทธาจากญาติโยมได้ภายในวัด ก็จะพยายามสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อเรียกศรัทธาระดมทุนเข้าวัด ดังนั้น การจัดกิจกรรมก็จะเป็นกิจกรรมแปลก ๆ เพื่อเรื่องเงินเรื่องทองมากกว่าการมุ่งถึงเรื่องการศึกษาปฏิบัติ หรือการพัฒนาศีลธรรมของประชาชน การจัดกิจกรรมจึงไปสัมพันธ์กับการเกิดขึ้นของอบายมุข เช่น

³⁰ เรื่องเดียวกัน, น. 98.

1) การระดมทุนด้วยการดูดวง ทำนายโชคชะตา หรือใบ้หวย วัดที่จัดกิจกรรมเหล่านี้จะมีอบายมุขข้อการเล่นการพนันเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากชาวบ้านเมื่อได้รับการทำนายว่าโชคดีหรือมีโชคลากก็จะไปเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวยหรือสลากกินแบ่งรัฐบาล ภายในวัดจะมีแผงขายสลากกินแบ่งรัฐบาลและหวยบนดินเคลื่อนไปหมด บรรยายากศของวัดเมื่อเข้าไปแทนที่จะได้เห็นภาพการเดินจงกลมหรือนั่งสมาธิของพุทธบริษัทกลับเห็นแต่กิจกรรมการเสี่ยงโชคซึ่งไม่เป็นที่เจริญศรัทธาและทำให้เสียภาพลักษณ์ของวัด

2) การระดมทุนด้วยการจัดงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานเทศกาลประจำปี งานสงกรานต์ หรืองานลอยกระทง กล่าวคือ บางวัดเพื่อต้องการระดมทุนในการก่อสร้างถาวรวัตถุจึงได้จัดงานเทศกาลต่าง ๆ ขึ้น ภายในงานมักจะมีมหรสพหลายประเภท เช่น วงดนตรี หมอลำ ลิเก มโนราห์ เพื่อดึงดูดความสนใจให้คนเข้ามาชมและร่วมทำบุญ บางวัดอนุญาตแม้กระทั่งมหรสพบางประเภทซึ่งไม่เหมาะที่จะให้มีในวัด เช่น คาบาเร่โชว์ หรือการแสดงประเภตเมียญ

การจัดกิจกรรมเช่นนี้จัดเป็นอบายมุขเพราะเป็นการส่งเสริมให้คนเที่ยวกลางคืน และยังเป็นสาเหตุของการทะเลาะวิวาทเนื่องจากผู้ที่มาเที่ยวงานวัด บางคนดื่มสุราหรือของมีเมาจนขาดสติ ควบคุมตัวเองไม่ได้ เกิดการทะเลาะวิวาทจนบางครั้งมีผลถึงขั้นเสียชีวิต

จากข้อมูลที่น่าเสนอมานี้ทำให้เห็นว่า เมื่อบทบาทของวัดเบี่ยงเบนออกไป ละทิ้งการพัฒนาคนมุ่งเน้นการพัฒนาวัตถุ กิจกรรมที่วัดสร้างขึ้นเพื่อการระดมทุนก็จะกลายเป็นศูนย์รวมแห่งอบายมุข และอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้และเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขของเยาวชน อันจะสร้างความเสื่อมเสียอย่างยิ่งทั้งแก่พระศาสนาและสังคม

1.1.4 การขาดความรู้ความเข้าใจในเป้าหมายหลักของการประกอบพิธีกรรม

พระพุทธศาสนาสมัยแรก ๆ ไม่มีศาสนพิธีหรือพิธีกรรมใด ๆ เลย มีแต่หลักคำสอนอันบริสุทธิ์เพื่อขจัดทุกข์แก่มวลมนุษยชาติ ต่อเมื่อพระพุทธศาสนาแผ่กว้างออกไป จำนวนพระสาวกเพิ่มมากขึ้น กฎระเบียบก็จำเป็นต้องบัญญัติจัดตั้งเพื่อเป็นบรรทัดฐานแห่งพฤติกรรมร่วม และดำเนินพุทธศาสนกิจให้ลุล่วงไปด้วยดี หลังพุทธปรินิพพาน พระพุทธศาสนาได้แผ่ไปสู่ประเทศในทวีปเอเชียหลายประเทศประชาชนในแต่ละท้องถิ่นได้สร้างระเบียบกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยมาสนับสนุนการปฏิบัติธรรม ระเบียบเหล่านี้ในขั้นแรกมีเหตุผลและเป้าหมายชัดเจนจนได้สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ประชาชนรุ่นหลังก็พยายามประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์เวลาและสิ่งแวดล้อม ระเบียบที่สร้างมาใหม่เหล่านี้ต่อมากลายเป็นศาสนพิธีหรือพิธีกรรม

ต่อมาศาสนาพิธีหรือพิธีกรรมเหล่านี้กลายเป็นประเพณี วัฒนธรรม อุดมการณ์และปรัชญาชีวิต ประจำถิ่นในสังคมพุทธ กล่าวได้ว่า ศาสนาพิธีหรือพิธีกรรมมีอิทธิพลต่อชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึง ลั้นชีวิต³¹

ดังนั้น หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของวัดไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือหน้าที่ทาง พิธีกรรม ซึ่งแยกได้เป็นสองประเภทคือ พิธีกรรมที่เชื่อในทางโลกุตระ เช่น พิธีบวช และพิธีกรรมที่ เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมอีกประเภทหนึ่งคือ พิธีกรรมทาง โลเกียะ หรือพิธีกรรมของชาวบ้าน เช่น การเทศน์มหาชาติ ทอดผ้าป่า และทอดกฐิน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ ชมราวาสเข้าไปจัดในวัดหรือจัดร่วมกับพระสงฆ์ในวัด พิธีกรรมทั้งสองประเภทนี้บางทีก็แยกจากกัน ไม่ได้ เพราะมักจะมีมิติทั้งสองฝ่ายในพิธีกรรมต่าง ๆ เสมอ³² คือมีทั้งส่วนที่เป็นโลเกียะและโลกุตระ อยู่ในพิธีกรรมเดียวกัน ที่สำคัญคือพิธีกรรมทั้งสองอย่างนั้นเกิดประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนและ พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งสามารถประมวลได้ดังนี้คือ

1) พิธีกรรมเหมือนปรากฏการสุดท้ายของพระพุทธศาสนา กล่าวคือเมื่อเราบอกว่า "พระพุทธศาสนาเสื่อมจนเหลือแต่พิธีกรรม" ทำให้สามารถมองในทางกลับกันได้ว่า พระพุทธศาสนายังเหลือพิธีกรรมอยู่แสดงว่ายังไม่หมดไปทีเดียว ยังคงเหลือพิธีกรรมเป็นรูปแบบ อยู่ ทำอย่างไรชาวพุทธจะใช้พิธีกรรมให้เป็นประโยชน์โดยการอาศัยส่วนที่เหลืออยู่นิดหน่อยนี้เป็น หลักในการเดินกลับไปสู่ความก้าวหน้าที่ถูกต้อง

2) พิธีกรรมเป็นจุดนัดหมายให้ตั้งใจเริ่มทำการอย่างจริงจัง หมายความว่า เมื่อคนมา ชุมนุมกันเป็นกลุ่มเพื่อจะประกอบกิจกรรมใด ๆ พิธีกรรมจะเป็นจุดนัดพบให้ทุกคนที่ตอนแรกยัง กระจายกระจัดกระจายอยู่มารวมกันเป็นจุดเดียว หรือเป็นจุดนัดหมายว่าจะเริ่มประกอบกิจกรรมนั้นแล้ว เพื่อให้ทุกคนเตรียมตัวเตรียมใจที่จะประกอบกิจกรรมนั้น ๆ อย่างเอาจริงเอาจัง

3) พิธีกรรมเป็นวินัยพื้นฐาน และนำคนให้ประสานเข้าในชีวิตชุมชน คือเป็นเครื่องฝึก วินัย หรือเป็นพื้นฐานในการที่จะฝึกฝนพัฒนาคนในด้านศีล ได้แก่ การควบคุมกายวาจาให้ตั้งงาม เป็นการฝึกคนให้ควบคุมพฤติกรรมของตนเอง เพื่อไม่ให้เบียดเบียนกันและสามารถอยู่ร่วมกันได้ ในสังคมอย่างสงบ

³¹ดร.พระมหาจรรยา สุทธิธนาโก, หน้าที่ของชาวพุทธ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ธรรมสภา, 2539), น. 33.

³²นิธิ เอียวศรีวงศ์, ก่อนยุคพระศรีอารีย์ ศาสนา ความเชื่อ และศีลธรรม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2545), น. 118.

4) พิธีกรรมเป็นเครื่องน้อมนำศรัทธาที่จะพาให้เข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไป คือเป็นสิ่งน้อมนำจิตให้เกิดความเลื่อมใสและเพิ่มพูนศรัทธา เพราะว่าพิธีกรรมที่ทำถูกต้องจะมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พร้อมเพรียงและประสานกลมกลืนกัน เช่น คนหนึ่งพันคนหรือพระหนึ่งพันรูป สวดมนต์ประสานเป็นเสียงเดียวกันกิริยาวาจาที่สงบเรียบร้อยทำให้เกิดศรัทธาปลาตะ คนที่ได้ยินได้ฟังก็เกิดความอึ้งใจเป็นการโน้มนำจิตให้สงบและเจริญยิ่งขึ้นในกุศลธรรม³³

5) พิธีกรรมเป็นโอกาสให้พระภิกษุได้แสดงบทบาทผู้นำทางศาสนาและแสดงธรรมหน้าที่สำคัญของพระก็คือการให้ธรรมแก่ประชาชน เรียกว่า "ธรรมทาน" โดยทั่วไปใช้วิธีพูดให้ญาติโยมฟัง เช่น แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม แต่การให้ธรรมโดยไม่ต้องพูดก็มีซึ่งเหมาะสำหรับพระสงฆ์จำนวนมากที่พูดไม่เป็นแต่อาศัยความงดงามของวัตรปฏิบัติ เนื่องจากชาวบ้านเมื่อเห็นพระสงฆ์มีวัตรปฏิบัติงดงามก็จะเกิดความรู้สึกสบายใจ มีจิตผ่องใสเรียกว่าเกิดปลาตะขึ้นทันที การปรากฏตัวเช่นนี้ของพระก็เรียกว่าเป็นการให้ธรรม³⁴

จากข้อมูลเบื้องต้นที่ได้นำเสนอได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพิธีกรรมที่มีผลเกื้อกูลต่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ พิธีกรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดศรัทธา สร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างวัดกับบ้าน สร้างระเบียบวินัยในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ที่สำคัญคือนอกจากความลึกซึ้งของพุทธธรรมแล้ว พิธีกรรมเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายไปอย่างกว้างไกลและมีความเจริญมั่นคงเป็นที่พึงของพุทธบริษัทและมวลมนุษยชาติ ทั้งนี้เนื่องจากพิธีกรรมได้สร้างวิถีชีวิตที่งดงามจนทำให้ชุมชนชาวพุทธกลายเป็นชุมชนที่รักความสงบ ไม่ชอบเบียดเบียนผู้อื่นและมีความสามัคคีจนได้รับการยกย่องและถือเป็นแบบอย่างจากสังคมโลก จนสามารถกล่าวได้อย่างภาคภูมิใจว่าพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่นำสันติสุขมาสู่ปัจเจกบุคคล แต่ยังได้สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่สังคมโลก

จากการได้ศึกษาถึงประโยชน์ของพิธีกรรมที่มีอยู่หลายประการ ในเบื้องต้นผู้วิจัยยังมองไม่เห็นว่พิธีกรรมจะกลายเป็นสาเหตุของการเกิดอบายมุขภายในวัดได้อย่างไร แต่เมื่อศึกษาอย่างละเอียดโดยการเปรียบเทียบพฤติกรรมการประกอบพิธีกรรมของพุทธศาสนิกชนในอดีตกับปัจจุบันจึงได้คำตอบที่ชัดเจนว่า การประกอบพิธีกรรมของพุทธศาสนิกชนในอดีตมีเหตุผลและเป้าหมายอย่างชัดเจนคือพิธีกรรมที่ประกอบจะต้องไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและต้องเป็นการ

³³ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2537), น. 2-11.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, น. 13.

ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม อบายมุขจึงไม่อาจเข้ามาแทรกได้ ส่วนการประกอบพิธีกรรมของ พุทธศาสนิกชนบางกลุ่มในปัจจุบันที่เป็นสาเหตุให้เกิดอบายมุขในวัด หากมองโดยภาพรวมแล้ว มาจากสาเหตุ 2 ประการ คือ ชาวพุทธทิ้งเป้าหมายและเหตุผลของการประกอบพิธีกรรมตาม หลักการของพุทธศาสนา และพระสงฆ์ขาดภาวะความเป็นผู้นำทางปัญญาในการประกอบ พิธีกรรม ซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายสาเหตุทั้ง 2 ประการไปตามลำดับ ดังนี้

1) ชาวพุทธทิ้งเป้าหมายและเหตุผลของการประกอบพิธีกรรมตามหลักการ ของพระพุทธศาสนา

ชาวพุทธบางส่วนในปัจจุบัน มุ่งเน้นแต่การประกอบพิธีกรรม จนลืมไปว่าพิธีกรรมนั้นมีความสำคัญอย่างไรและมีเป้าหมายเพื่ออะไร จึงเปิดโอกาสให้อบายมุขเข้ามาแทรกได้ง่าย เช่น

การจัดงานบวช เป้าหมายเดิมคือการตั้งใจสะสมสิ่งที่ไม่ดีไม่งามหรือบาปอกุศลต่าง ๆ เป็นเรื่องของการฝึกฝนพัฒนาตน เพื่อขจัดกิเลสสิ่งเศร้าหมองของจิตและความชั่วร้ายต่าง ๆ ให้หมดไปด้วยการปลีกตัวออกจากความเบียดเบียนและปลีกตัวออกจากกามทั้งกิเลสกามและวัตถุ กาม³⁵ ดังนั้นพิธีกรรมหลักในการบวชจึงอยู่ที่การประกอบสังฆกรรมของคณะสงฆ์ซึ่งต้องปฏิบัติให้ ถูกตามที่พระวินัยกำหนดไว้ แต่การจัดงานบวชของพุทธศาสนิกชนบางส่วนในปัจจุบันไม่สนใจ เรื่องเนื้อหาสาระดังที่กล่าวมา ไม่รู้ว่าบวชเพื่ออะไร เอาแต่รูปแบบคือการจัดงานใหญ่โต มีการ เชิญแขกมากมายแล้วตั้งโต๊ะเลี้ยงกันทำให้สิ้นเปลืองเงินทองเป็นจำนวนมาก บางรายบวชเพียง เจ็ดวันก็ลาสิกขายังไม่ทันได้ฝึกฝนอบรมศึกษาเล่าเรียน³⁶ สิ่งสำคัญคือบางงานถึงแม้จะจัดในวัด เวลาเลี้ยงแขกก็มักจะมียอบายมุขประเภทสุราและของมีนเมาร่วมอยู่ด้วย บางงานก็มีมหรสพ เช่น ภาพยนตร์ ลิเก มโนราห์ หรือวงดนตรีมาแสดงให้ผู้ที่มาร่วมงานได้ชม ทำให้วัดสูญเสียบรรยากาศ ของความเป็นรมณีสถาน กลายเป็นแหล่งรวมของอบายมุขประเภทต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ พิธีกรรมด้านอื่น ๆ ที่เหลือเพียงรูปแบบ แต่ถูกมองข้ามด้านเป้าหมายที่แท้จริงจนพิธีกรรมกลับ กลายเป็นโทษแทนที่จะเป็นคุณ เป็นสื่อสร้างอบายมุขแทนที่จะเป็นสื่อสำหรับนำคนเข้าสู่ธรรมมี

³⁵ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), สอนนาค สอนจิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถานบรรลือธรรม, 2547), น. 5-6.

³⁶ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ, น. 22.

อีกมากมาย เช่น ประเพณีทอดผ้าป่า หรือทอดกฐิน แทนที่จะเป็นไปเพื่อความสามัคคีของคนในชุมชนบ่อยครั้งที่ลงเอยด้วยการทะเลาะวิวาทเพราะเมาสุรา³⁷

สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงผลที่เกิดจากการละทิ้งหลักการและเป้าหมายดั้งเดิมของการประกอบพิธีกรรม เน้นเพียงแต่รูปแบบจนพิธีกรรมกลายเป็นบ่อเกิดของอบายมุขภายในเขตวัดที่น่าเป็นห่วงก็คือ ปัญหาดังกล่าวนี้นั้นส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากพระสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยขอนำเสนอเป็นลำดับต่อไป

2) พระสงฆ์ขาดภาวะความเป็นผู้นำทางปัญญาในการประกอบพิธีกรรม

การขาดภาวะความเป็นผู้นำทางด้านปัญญาของพระสงฆ์ เป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่งที่ทำให้พิธีกรรมกลายเป็นสิ่งน่าอับอายมุขเข้ามาสู่วัด สาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์ต้องสูญเสียความเป็นผู้นำในเรื่องนี้มีอยู่หลายประการด้วยกัน ที่เด่นชัดที่สุดมี 2 ประการคือ

ประการที่ 1 พระสงฆ์เห็นแก่ประโยชน์จากการประกอบพิธีกรรม กล่าวคือพระสงฆ์บางรูปเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถือปฏิบัติธรรมมาเป็นผู้ทำพิธีกรรม เปลี่ยนบทบาทจากผู้นำทางวิญญาณมาเป็นผู้บริการประชาชน คือให้บริการทุกสิ่งทุกอย่างที่ประชาชนต้องการ แม้ว่าบางครั้งจะขัดกับสังฆธรรมหรือพระวินัย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะได้รับประโยชน์จากการประกอบพิธีกรรม ดังนั้น พระภิกษุบางรูปจึงเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไปสู่ชีวิตที่หรูหราฟุ่มเฟือยเพราะความร่ำรวยที่ได้รับจากการประกอบพิธีกรรม³⁸ เมื่อพระสงฆ์เห็นแก่ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการประกอบพิธีกรรม ความกล้าหาญที่จะต่อต้านพิธีกรรมซึ่งขัดต่อพระธรรมวินัยก็จะหมดไป เพราะกลัวจะสูญเสียผลประโยชน์ตน จึงได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ต่อต้านเป็นผู้ให้บริการแทน ถึงแม้ว่าพิธีกรรมบางอย่างจะก่อให้เกิดอบายมุขในวัดก็ตาม เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนจึงทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นเสีย ซึ่งแตกต่างจากพระเถระในอดีตที่กล้าลุกขึ้นมาต่อต้านพิธีกรรมที่ผิดพระธรรมวินัย เช่น เหตุการณ์ที่สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสนมหาเถร) ได้ตรัสเตือนและอ้อนวอนรัฐบาลเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2525 ในวันที่พระองค์มีพระชนมายุครบ 84 พรรษา มีใจความตอนหนึ่งว่า บ้านเมืองกำลังเต็มไปด้วยอบายมุข ภาชีอากรที่รัฐบาลได้จากอบายมุขนั้นได้ไม่เท่ากับเสีย เพราะอบายมุขได้ทำลายคุณภาพของมนุษย์ ก่อปัญหาให้สังคม คนที่ขาดสติเพราะถูกครอบงำด้วยสุราเมรัยย่อมละเมิดศีลอีก 4 ข้อได้ง่าย พระองค์ได้ทรงแนะนำเรื่องการอวยพรหรือให้ศีลให้พรกันว่า สุราเมรัยมิใช่สิ่งที่

³⁷ พระไพศาล วิสาโล, มองอย่างพุทธ เพื่อความเข้าใจในชีวิตรและสังคม (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเฟื่องฟ้าพรินต์ติ้ง จำกัด, 2546), น. 51.

³⁸ ดร.พระมหาจรรยา สุทธิญาโน, หน้าที่ของชาวพุทธ, น. 35.

เป็นมงคล การดื่มอวยพรควรจะตื้มน้ำพระพุทธมนต์ หรือปฏิบัติธรรมแทนจะเป็นมงคลแก่ชีวิตอย่างแท้จริง³⁹

ประการที่ 2 ความล้าหลังเรื่องการศึกษาของพระสงฆ์ ในขณะที่สังคมยุคหลังกำลังตื่นตัวกับการศึกษาวิชาการสมัยใหม่ มีคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น สังคมพระสงฆ์นั้นตรงกันข้ามมิได้มองวิชาการเหล่านั้นในฐานะความรู้ต่าง ๆ ที่สร้างเสริมปัญญาของมนุษย์ให้รู้จักสิ่งที่อยู่แวดล้อมตน มิได้มองวิชาการเหล่านั้นในฐานะสิ่งที่จะนำมารองรับส่งเสริมหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ไม่รู้จักปรับตัวเข้ากับความจริงสมัยใหม่ยังคงยึดถือวิธีการเดิม ๆ ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ปลดปล่อยประชาชนไปสัมพันธ์กับอารยธรรมตะวันตกเพียงฝ่ายเดียว จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านที่มีมาแต่เดิมแยกห่างกัน เพราะเมื่อพระสงฆ์ไม่ปรับตัวเข้าหาความจริงสมัยใหม่ โดยเฉพาะการศึกษาหรือวิชาการสมัยใหม่แล้ว ชาวบ้านก็เกิดความรู้สึกว่าพระสงฆ์เป็นคนครี ไม่ทันสมัย เข้ากันไม่ได้เนื่องจากพระสงฆ์ขาดความรู้ที่ใช้เป็นสื่อกลางในการนำประชาชนเข้าหาหลักธรรมทางศาสนา ยิ่งนานวันเข้าความเข้าใจหรือความเห็นก็ยิ่งห่างกันจนเข้ากันไม่ได้ เมื่อพระสงฆ์พูดหรือแนะนำอะไรประชาชนก็ไม่เชื่อและไม่ปฏิบัติตาม ซึ่งแตกต่างจากพระสงฆ์ในสมัยก่อนที่มีความรู้ในด้านวิทยาการต่าง ๆ ไม่เฉพาะแต่ในทางศาสนา ท่านเข้าใจสภาพของสังคมและความรู้สึกของชาวบ้านได้ดี ประชาชนจึงให้ความเคารพนับถือเชื่อฟังมาก คำแนะนำของท่านจึงมีค่าสูงเป็นของศักดิ์สิทธิ์ในความรู้สึกของชาวบ้าน เมื่อท่านห้ามไม่ให้ประกอบพิธีกรรมใดที่ไม่ถูกต้องเพราะเป็นสื่อก่ออบายมุข ชาวบ้านก็จะไม่ฝ่าฝืนไม่เฉพาะแต่ในวัดเท่านั้น แม้ที่บ้านก็จะไม่ประกอบพิธีกรรมเหล่านั้น⁴⁰

จากประเด็นทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เมื่อพระสงฆ์สูญเสียภาวะผู้นำทางด้านปัญญา การประกอบพิธีกรรมในวัดต่าง ๆ ก็จะเป็นไปตามความต้องการของชาวบ้าน พิธีกรรมหลายอย่างจึงขัดต่อพระธรรมวินัยและเป็นเหตุให้เกิดอบายมุขประเภทต่าง ๆ ในวัด เช่น การถวายหมากพลู บุหรี่แก่พระสงฆ์ หรือการจัดให้มีมหรสพในงานบวช หากไม่มีการแก้ไข ความเสียหายอย่างใหญ่หลวงจะเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา

³⁹ เรื่องเดียวกัน, น. 31.

⁴⁰ พระมหาสมทรง สิรินุโรและคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต (พระนคร: บริษัทเคล็ดไทยจำกัด, 2525), น. 30.

1.2 ความสำคัญของการจัดการปัญหาเรื่องอบายมุขในเขตวัด

ดังที่ทราบกันอยู่แล้วว่า "อบายมุข" เป็นปากทางแห่งความเสื่อมเป็นสิ่งที่ต้องขจัดให้หมดไปจากทุกสังคม เนื่องจากอบายมุขได้สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนแก่บุคคลผู้เข้าไปเกี่ยวข้องอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นความทุกข์ที่มาจากปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี และปัญหาการว่างงาน เป็นต้น การกำจัดอบายมุขทุกประเภทให้หมดไปจากสังคมจึงเป็นภารกิจที่ต้องกระทำอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมศาสนา คือในศาสนสถานหรือภายในเขตวัด วัดทุกวัดจะต้องไม่มีอบายมุขอย่างเด็ดขาดเพราะวัดเป็นสัญลักษณ์ของความดี เป็นที่อบรมศีลธรรมแก่พุทธบริษัท หากวัดเต็มไปด้วยอบายมุขคุณค่าของวัดในฐานะสัญลักษณ์ของความดีก็จะหมดไป

ดังนั้น การจัดการกับปัญหาเรื่องอบายมุขในเขตวัดจึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการกำจัดอบายมุขในเขตวัดนั้นมีมากมาย แต่ที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดมี 2 ประการ คือ

1.2.1 ความสำคัญของวัดในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน

วัดมีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นศูนย์กลางทางสังคมมาตั้งแต่อดีต เช่น ในสมัยสุโขทัยพระมหากษัตริย์ทรงใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องช่วยในการปกครองวัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่รวมของประชาชนทำให้เกิดการอยู่เป็นหลักแหล่งและง่ายต่อการปกครอง⁴¹ ดังนั้น วัดจึงเป็นส่วนประกอบที่ขาดไม่ได้ของชุมชนทุกขนาด จะเห็นได้ว่าประชาชนเมื่อสร้างหมู่บ้านเล็ก ๆ ขึ้นใหม่ก็ต้องสร้างวัดขึ้นด้วยและพยายามสร้างให้สวยงามที่สุดเท่าที่จะทำได้ หากเพียรประดิษฐ์ตกแต่งจนเกิดเป็นศิลปวัตถุขึ้นเป็นจำนวนมาก ศิลปวัตถุเหล่านี้เกิดจากจิตใจอันบริสุทธิ์ เปี่ยมด้วยศรัทธาปสาทะ ครั้นตกทอดมาถึงปัจจุบันก็ได้เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นเครื่องแสดงถึงระดับความเจริญของชาติและพระศาสนา ไม่เพียงแต่ด้านศิลปวัตถุเท่านั้น ในด้านวิถีชีวิตวัดก็มีความสำคัญกับชาวพุทธเป็นอย่างยิ่งกล่าวคือ วิถีชีวิตของชาวพุทธมีความผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะไม่ว่าจะประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็จะทำกันที่วัดทั้งพิธีกรรมส่วนตัวเช่น โกนผมไฟ เรียนหนังสือ บวช

⁴¹ ร่องศาสตราจารย์นคร พันธุ์ณรงค์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยสุโขทัย, น. 42.

ลูก จัดงานศพ หรือกิจกรรมส่วนรวม เช่น การประชุมเพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ การพบปะสังสรรค์ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางของสังคมในทุกรูปแบบ ซึ่งสามารถประมวลบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชนได้ดังนี้

- 1) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ที่มีสอนในสมัยนั้น ๆ วัดจึงมีบทบาทสำคัญทางด้านการศึกษาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงระยะต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ในยุคที่รัฐยังไม่ได้จัดการศึกษาให้แก่ราษฎรโดยตรงวัดจึงเป็นสถาบันการศึกษาในการอบรมทางปัญญาแก่คนทุกระดับ ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการให้คำปรึกษาหารือและการแสดงธรรม
- 2) วัดเป็นสถานสงเคราะห์สำหรับให้บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ และศึกษาเล่าเรียนตลอดจนผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยเลี้ยงชีพ
- 3) วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนในสมัยนั้น คือรักษาด้วยยาสมุนไพร ด้วยน้ำมัน น้ำมัน ด้วยการอบ การนวด รวมถึงการเสกเป่าด้วยเวทย์มนต์คาถา และการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ไล่เสนียดจัญไร หรือภูตผีปีศาจ เป็นต้น
- 4) วัดเป็นที่พักของคนเดินทาง ประวัตินี้วัดหลายแห่งใช้เป็นที่พักของคนเดินทาง เช่น วัดมหาพฤฒาราม หรือ วัดท่าเกวียน พบว่าพวกพ่อค้าเกวียนได้ร่วมกันสร้างวัดนี้ขึ้นเพื่อใช้พักเวลาเดินทางมาสู่เมืองหลวง โดยทั่วไปวัดทุกวัดมักมีศาลาที่พอจะอนุเคราะห์ผู้เดินทางให้มีที่พักแรมได้ รวมทั้งให้ยืมมุ้งหมอนและผ้าห่มโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า ผู้ที่อาศัยนอนพักมักตอบแทนด้วยการถวายปัจจัยทำบุญ
- 5) วัดเป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติมโดยทางวัดได้จัดสภาพของวัดให้มีความสงบร่มรื่นตามธรรมชาติ มีสิ่งปลูกสร้างทั้งดงามเป็นระเบียบเรียบร้อยทำให้บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมน่ารื่นรมย์เหมาะแก่การพักผ่อนหรือแสวงหาความสงบ
- 6) วัดเป็นสถาบันบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ ที่เหมาะสมสำหรับชาวบ้าน เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ และงานเทศน์มหาชาติ
- 7) วัดเป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้านในชุมชน คู่กรณีที่ขัดแย้งไม่สามารถตกลงกันได้ก็จะพากันมาหาพระที่วัดช่วยพิจารณาตัดสินความให้ ซึ่งท่านมักช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอมให้สามัคคีกัน และเมื่อท่านตัดสินชี้ขาดอย่างไรชาวบ้านมักปฏิบัติตามด้วยความเคารพ
- 8) วัดเป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรมที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติตลอดจนเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ กล่าวคือ โดยทั่วไปวัดจะเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ เช่น ด้าน

สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ดุริยางคศิลป์ และนาฏศิลป์ วัดยังเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์สถาน เพราะเป็นที่เก็บของมีค่าต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของวัดดั้งเดิมและเป็นของที่ชาวบ้านนำมาถวาย

9) วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน หรือบางคนเกรงว่าเก็บไว้ที่บ้านแล้วจะไม่ปลอดภัย ไม่เหมาะสม เช่นเครื่องลายคราม จึงนำมาฝากไว้ที่วัด

10) วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง สำหรับให้กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเรียกลูกบ้านมาประชุมกันเพื่อแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นในยามศึกสงครามอาจใช้เป็นชุมชุมทหาร

11) วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเครื่องผูกพันกับชีวิตของทุก ๆ คนในระยะเวลาต่าง ๆ ของชีวิต เช่น พิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การตาย การบวช การแต่งงาน ซึ่งพิธีเหล่านี้มีส่วนช่วยในการบำรุงขวัญแก่ประชาชน และศาสนาก็ได้อาศัยพิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการสอนธรรมแก่ชาวบ้าน⁴²

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอมานี้ได้แสดงให้เห็นว่าในอดีตวัดมีบทบาทต่อชุมชนเป็นอย่างมาก มีส่วนร่วมกับวิถีชีวิตของชุมชนทุกระบบ เป็นที่พึ่งทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจแก่คนในชุมชน ชาวบ้านจึงได้ให้ความสำคัญกับวัดเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันบทบาทเหล่านี้ได้ถูกกลืนลงไปด้วยสาเหตุหลายประการ สาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้บทบาทของวัดในฐานะเป็นที่พึ่งของประชาชนหมดไปนั่นก็คือ การทะลักเข้าไปสู่เขตวัดของอบายมุข เมื่ออบายมุขเข้าไปสู่เขตวัด บทบาทหลายอย่างของวัดที่เคยได้รับความไว้วางใจจากชุมชนก็หมดไป ซึ่งผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างบทบาทที่ได้รับผลกระทบเด่นชัดที่สุดในปัจจุบัน 3 ประการคือ

1) บทบาทด้านการให้การศึกษา เมื่อก่อนวัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา วิชาการต่าง ๆ ในสมัยโบราณล้วนอยู่ในวัด บางอย่างพระสงฆ์เป็นผู้สอน บางอย่างวัดเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ จะมาดำเนินการสอน ดังนั้น วิชาที่โด่งดังและเลื่องลือล้วน

⁴²พระมหาสมชาย เจริญกิจ, "วัดในพุทธศาสนาที่พึ่งประสงค์: ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะกิจกรรมของวัดในพระพุทธศาสนาที่พึ่งประสงค์กับสภาพความเป็นจริงของวัดในสังคมไทยปัจจุบัน," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540), น. 82-85.

มาจากวัดทั้งสิ้น ชาวบ้านจึงได้ส่งบุตรหลานมาอยู่วัดเพื่อศึกษาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก⁴³ ถ้าหากวัดเต็มไปด้วยบอขายมุข บทบาทของวัดซึ่งเคยเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งลูกมาเรียนหนังสือหรือมาฝากไว้ที่วัดเพื่อให้พระสงฆ์ได้อบรมด้านศีลธรรมก็จะหมดไป เนื่องจากชาวบ้านกลัวลูกจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับบอขายมุข เพราะได้เห็นหรือรับทราบถึงพฤติกรรมการเข้าไปเกี่ยวข้องกับบอขายมุขของบุคคลที่อยู่ในวัด ความไว้วางใจที่เคยมีต่อวัดต่อพระสงฆ์ก็หมดไป

2) บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน กล่าวคือ ในสมัยก่อนชาวบ้านที่มีฐานะยากจนก็จะส่งบุตรชายมาอาศัยอยู่กับพระสงฆ์ที่วัด เพื่อให้ได้มีอาหารทานและได้รับโอกาสทางการศึกษา เมื่อวัดเต็มไปด้วยบอขายมุขประเภทต่าง ๆ ลูกหลานชาวบ้านที่มาอาศัยอยู่ที่วัดก็อดทนไม่พ้นการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับบอขายมุข ผลสุดท้ายก็จะไม่มีใครกล้ามาอาศัยอยู่ที่วัดดังเหตุการณ์ที่ปรากฏในปัจจุบันที่พ่อแม่ไม่ยอมให้ลูกมาเป็นศิษย์วัด ส่วนหนึ่งเพราะกลัวลูกไปยุ่งเกี่ยวกับบอขายมุขโดยเฉพาะยาเสพติดและการพนัน

3) บทบาทด้านการเป็นศูนย์นันทนาการที่ยิ่งใหญ่ของชุมชน กล่าวคือในอดีตชุมชนเวลาจะจัดให้มีการแสดงก็มักจะแสดงในวัด มหรสพจะมีคู่กับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ในปี พ.ศ. 2260 พระสงฆ์เมืองชัยนาทและประชาชนได้ร่วมกันปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเมื่อเสร็จแล้วได้สมโภชพระบรมธาตุนั้น ในการสมโภชมีการเทศน์มหาชาติและการแสดง โขน หนึ่ง ละคร⁴⁴ มหรสพเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการศึกษาที่ประชาชนจะได้รับโดยผ่านการแสดงนั่นเอง ในเนื้อหาของมหรสพจะมีธรรมะแทรกอยู่ ทำให้ผู้ชมเกิดความบันเทิงและยังได้รับความรู้ทั้งในส่วนที่เป็นวิชาการที่ทันสมัยและหลักธรรมในการดำเนินชีวิต⁴⁵ แต่ในยุคปัจจุบันบทบาทเหล่านี้เริ่มเลือนหายไปเพราะมหรสพที่จัดแสดงในวัด ไม่ได้ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมเหมือนในอดีต แต่กลับเป็นมหรสพที่ทำลายวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงาม ที่กล่าวเช่นนี้เพราะบางอย่างเป็นสิ่งที่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น การแสดงประเภท คาบาเร่โชว์ วงดนตรี และการแสดงประเภทเมียนู ซึ่งการแสดงในลักษณะนี้ไม่ได้ประกอบด้วยสาระธรรมอันจะทำให้ผู้ชมเกิดสติปัญญา แต่มุ่งให้ผู้ชมเพลิดเพลินอยู่ในกามคุณ ซึ่งเป็นอันตรายต่อการปฏิบัติธรรม

⁴³ดร.พระมหาจรรยา สุทธิธนาโน, พุทธปัญญากับการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2538), น. 17.

⁴⁴รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง, ขนบธรรมเนียมประเพณี: ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยสุโขทัยตอนกลาง, น.118.

⁴⁵ดร.พระมหาจรรยา สุทธิธนาโน, พุทธปัญญากับการศึกษา, น. 16.

จากการที่วัดต้องสูญเสียบทบาทที่สำคัญไปเพราะอบายมุข ทำให้พุทธศาสนิกชนที่เคยมีความรู้สึกว่ วัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ วัดเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจ เป็นสัญลักษณ์ของความดี มาเป็นเวลาช้านานเริ่มเสื่อมศรัทธา บางท่านถึงกับเลิกนับถือพระพุทธศาสนาไปเลยก็มี สิ่งเหล่านี้ยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่พุทธศาสนิกชนทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาสต้องพยายามทุกวิถีทางเพื่อป้องกันไม่ให้อบายมุขเกิดขึ้นในวัดและหาทางขจัดอบายมุขที่มีอยู่ให้หมดไป

1.2.2 ความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะที่พึ่งทางด้านจิตใจ

นอกจากศาสนสถานคือวัดแล้ว พระสงฆ์ก็จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งของพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน พุทธบริษัทจึงได้ให้ความสำคัญและเคารพนับถือพระสงฆ์เป็นอย่างมาก สามารถกล่าวได้ว่าความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนาส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับพระสงฆ์ หมายความว่า หากบุคคลมิได้พระสงฆ์ดำรงตนอย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย ก็จะได้รับความสะดวกศรัทธาเป็นอย่างมากจากชาวบ้าน ส่วนชาวบ้านก็เกิดกำลังใจในการปฏิบัติธรรมโดยการยึดพระสงฆ์เป็นต้นแบบ ซึ่งก็เป็นผลให้พระศาสนามีความเจริญและมั่นคง แต่ในยุคสมัยใดพระสงฆ์ไม่ได้ดำรงตนอยู่ในพระธรรมวินัย ความศรัทธาที่เคยได้รับก็จะหมดไป ชาวบ้านก็จะไม่สนใจการปฏิบัติธรรม ซึ่งก็จะเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเสื่อมไปด้วย พฤติกรรมหลักที่เป็นเหตุให้ชาวพุทธรังเกียจและเสื่อมศรัทธาต่อพระสงฆ์ก็คือการที่พระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขประเภทต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด เล่นการพนัน ดังที่ปรากฏเป็นข่าวให้เห็นผ่านสื่อสารมวลชนต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ดังที่ได้นำเสนอเป็นตัวอย่างในเบื้องต้น

ดังนั้น การกำจัดอบายมุขให้หมดไปจากวัดจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อป้องกันไม่ให้พระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข เพื่อให้พระสงฆ์ได้รักษาบทบาทที่สำคัญเอาไว้ บทบาทที่ว่่านี้นี้เมื่อก้าวโดยภาพรวมแล้วได้แก่

1) บทบาทในฐานะตัวแทนของพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป มักจะรู้สึกฝังแน่นต่อ ๆ กันมาอย่างยาวนานว่ "พระพุทธศาสนา คือ พระสงฆ์ พระสงฆ์ คือ

พระพุทธศาสนา"⁴⁶ แม้โดยความเป็นจริงแล้วศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนาไม่ได้หมายเอาเฉพาะพระภิกษุและสามเณรเท่านั้น อุบาสกอุบาสิกาก็นับว่าเป็นพุทธบริษัทด้วย แต่อุบาสกอุบาสิกาทั่วไปก็ยังเชื่อมั่นว่า พระสงฆ์คือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาคือพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์กับพระธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ สังคมจึงคาดหวังในตัวพระสงฆ์ทุกรูปว่า พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการศึกษาปฏิบัติ และดูแลพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ต้องเป็นสัญลักษณ์แห่งความถูกต้อง พฤติกรรมของพระสงฆ์ต้องเป็นแม่แบบแห่งพฤติกรรมที่มีรากฐานคือพุทธธรรมอย่างสมบูรณ์ พระสงฆ์จึงต้องรับผิดชอบต่อปัญหาว่าด้วยการละเมิดพุทธธรรมทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในคณะสงฆ์เอง

การที่สังคมเข้าใจและคาดหวังต่อพระสงฆ์ในลักษณะเช่นนี้ พระสงฆ์จึงกลายเป็นมาตรวัดความเจริญหรือเสื่อมของพระพุทธศาสนา ยุคสมัยใดพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดปฏิบัติตนดีตามพระธรรมวินัย ไม่มีข้อบกพร่องใด ๆ ก็กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาจะทรงตัวหรือเกิดความเจริญรุ่งเรือง แต่เมื่อไรที่มีใครคนใดคนหนึ่ง คณะสงฆ์ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยขึ้นร้ายแรงด้วยการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข สื่อมวลชนก็จะนำเอาพฤติกรรมเหล่านั้นมาตีแผ่และวิพากษ์วิจารณ์ต่อสาธารณชน ทำให้ภาพรวมของพระสงฆ์เกิดความเสียหาย พุทธบริษัทบางส่วนก็จะวิพากษ์วิจารณ์หรือวิตกกังวลว่าพระพุทธศาสนาเสื่อมแล้ว⁴⁷ ซึ่งก็เท่ากับว่าพระพุทธศาสนาเสื่อมเพราะพระสงฆ์

2) บทบาทในฐานะผู้นำทางด้านจิตวิญญาณและสังคม พระสงฆ์มีฐานะเป็นผู้นำทางด้านจิตใจและทางสังคม ได้รับความเคารพ เป็นที่เชื่อถือสูงสุดเป็นเหมือนผู้ถือประทีปส่องทางชีวิตของประชาชน เป็นแบบอย่างที่ดีให้สังคมชมทูลในรูปแบบของการมีชีวิตที่เรียบง่าย สอดคล้องกันและกัน และสอดคล้องธรรมชาติโดยรวมด้วย แม้พระส่วนใหญ่จะยังไม่เข้าถึงอุดมคติคืออิสรภาพสูงสุด แต่อย่างน้อยก็เป็นตัวนำคุณค่าให้แก่ชาวบ้านทางด้านความรู้จักพอ ทางด้านการดำรงชีพอย่างไม่เร่งรีบ ไม่กอบโกย ไม่เอารัดเอาเปรียบกันและกัน แบ่งปันกันด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ⁴⁸ บทบาทที่ทำให้พระสงฆ์ได้รับการยอมรับจากสังคมในฐานะผู้นำทางด้านจิต

⁴⁶ดร.พระมหาจรรยา สุทธิธนาโณ, ปฏิรูปการสงฆ์, น. 30.

⁴⁷เรื่องเดียวกัน.

⁴⁸สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, สีกับผ้าเหลือง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, 2538), น. 60.

วิญญานและทางสังคมเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วมี 3 ด้านคือ ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ และ ด้านการสงเคราะห์

ก) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ เมื่อวัดกลายเป็นศูนย์กลางของการศึกษา พระสงฆ์จึงได้แสดงบทบาทในฐานะผู้สอนวิชาการต่าง ๆ ทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นวิชาการทางโลก หรือทางธรรม ดังนั้น ในอดีตที่ผ่านมาผู้ที่รับราชการมีศถาบรรดาศักดิ์ดีล้วนแต่เป็นผู้ที่ผ่านการศึกษามาจากวัด ในปัจจุบันถึงแม้บทบาทด้านการให้การศึกษาของพระสงฆ์จะไม่เด่นชัดเหมือนในอดีตเนื่องจากพระสงฆ์ไม่ได้รับโอกาสจากรัฐบาลให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้แก่เยาวชน แต่พระสงฆ์ก็ได้มีเจตจำนงยังคงเคลื่อนไหวในการแสดงบทบาททางการศึกษา โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสอนศีลธรรม บทบาทที่ปรากฏอย่างเด่นชัดของพระสงฆ์คือ⁴⁹

(1) การสร้างโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา หรือมูลนิธิที่วัดจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง และบางแห่งมีพระภิกษุสามเณร เรียนร่วมด้วย มีทั้งระดับอนุบาล ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ปัจจุบันสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

(2) การเปิดโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ จัดตั้งตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ.2534 และอยู่ในอุปถัมภ์ของกรมการศาสนา⁵⁰ ซึ่งขณะนี้ได้ขยายตัวไปทั่วประเทศ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุปาสกอุปาสิการุ่นใหม่ขึ้น ซึ่งหวังว่าจะได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังของพระพุทธศาสนา⁵¹

⁴⁹พระมหาสมทรง สิรินุโร, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, น. 43.

⁵⁰นางบุญศรี พานะจิต และคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), น. 19.

⁵¹พระมหาสมทรง สิรินุโร, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, น. 43.

(3) การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพื่ออบรมเด็กก่อนวัยเรียนมีทั้งชาย-หญิง วัดจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ.2537และอยู่ในกรมการศาสนา⁵²

ข) บทบาทด้านการเผยแผ่ การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของพระภิกษุสงฆ์ งานเผยแผ่ที่พระภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ในปัจจุบันมีดังนี้

(1) งานพระธรรมทูต เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปเกิดความสำนึกถึงคุณค่าของธรรมะ เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคล และเป็นงานที่เป็นรากฐานความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนาธรรมีกถา นำฝึกสมาธิ นำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

(2) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นกิจกรรมคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระภิกษุในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน

(3) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

(4) การเผยแผ่ทางวิทยุและโทรทัศน์ ทางวารสารและนิตยสาร เป็นต้น⁵³

ค) บทบาทด้านการสงเคราะห์ ในด้านการสงเคราะห์ งานที่พระสงฆ์ทำได้โดยตรงก็คือการสงเคราะห์ทางด้านจิตใจเป็นหลัก การสงเคราะห์ทางด้านวัตถุมิได้โดยอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำหรือนำสิ่งหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป การสงเคราะห์ทางด้านจิตใจที่ปรากฏอย่างชัดเจนก็คือ

(1) การให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิต รวมถึงให้คำแนะนำทางวิชาการบางอย่าง

⁵²นางบุญศรี พานะจิตและคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, น. 19.

⁵³เรื่องเดียวกัน, น. 21-22.

(2) ทำให้วัดร่มรื่นร่มเย็น สมเป็นอารามให้ความร่มเย็นด้วยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใสและนับถือ เป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคม

(3) เป็นศูนย์กลางหรือผู้ชี้ช่องทางในการพัฒนาท้องถิ่นด้านความเจริญใหม่ ๆ คือคอยให้คำแนะนำแก่ชุมชนว่าจะพัฒนาในด้านใดบ้าง

(4) เป็นขวัญกำลังใจ เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจแก่ชุมชนด้วยการประกอบพิธีกรรม⁵⁴

ด้วยบทบาทดังที่กล่าวมานี้ พระสงฆ์จึงได้รับการยอมรับจากสังคมในฐานะผู้นำทางด้านจิตวิญญาณและทางสังคมมาเป็นเวลาช้านาน ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ได้รับการยอมรับและให้ความร่วมมือจากสังคมก็คือ การที่ชาวบ้านมีความรู้สึกที่พระสงฆ์เป็นผู้ประเสริฐธรรม มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจ และที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกว่าพระสงฆ์เป็นผู้ไม่มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือกว่าพวกตน สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้ หากพระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุข ภาวะความเป็นผู้นำทั้งทางด้านจิตวิญญาณและทางด้านสังคมจะหมดไปทันที ชาวบ้านจะหมดความเคารพนับถือ หมดความไว้วางใจ

ด้วยเหตุผลทั้งหมดที่นำเสนอมาได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การกำจัดอบายมุขให้หมดไปจากวัดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา หากปล่อยให้อบายมุขกลืนวัดจนพระสงฆ์เข้าไปพัวพันกับอบายมุขความไว้วางใจที่สังคมเคยมีต่อพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางด้านจิตใจและทางด้านสังคมก็จะหมดไป เมื่อหมดความศรัทธา หมดความเชื่อมั่นในพระสงฆ์ คงเป็นการยากที่พุทธบริษัทจะปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า การบำรุงดูแล ปกป้อง และหวงแหนพระศาสนาก็จะไม่เกิดขึ้น พระพุทธศาสนาก็จะเสื่อมไปในที่สุด ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธทุกคนจึงต้องช่วยกันกำจัดอบายมุขให้หมดไปจากวัด

⁵⁴ พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย (พระนคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2527), น. 285.

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไว้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1.3.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาและมูลเหตุการเกิดขึ้นของอบายมุขภายในเขตวัด ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน

1.3.2 ศึกษาความหมาย และโทษของอบายมุขที่ปรากฏในพระไตรปิฎก รวมถึงผลกระทบจากอบายมุขต่อปัจเจกบุคคลและสังคมไทยปัจจุบัน

1.3.3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นเขตปลอดอบายมุขของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการดำเนินนโยบาย ด้านความสำเร็จและด้านความล้มเหลว

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อให้วัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จได้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.4.1 การวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาวิจัยโดยค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก และข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือส่วนที่เป็นคัมภีร์อรรถกถา พร้อมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หอสมุดจำปรีดน์ สภาวิจัยแห่งชาติ

1.4.2 การวิจัยภาคสนาม เป็นการศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายของวัด และการแจกแบบสอบถาม จำนวน 452 ชุด โดยสอบถามพระภิกษุที่จำพรรษาภายในวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จำนวน 152 ชุด และฆราวาสผู้มาบำเพ็ญบุญที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จำนวน 300 ชุด แล้วนำผลมาประเมินด้วยค่าร้อยละ เพื่อนำเป็นข้อมูลเสริมและเป็นส่วนประกอบของงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งจากภาคเอกสารและภาคสนามดังกล่าวแล้ว จึงนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ สรุปผลและเสนอแนวทางแก้ไข

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการทำวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นเขตปลอดอบายมุข: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์จากการศึกษาวิจัย 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1.5.1 ทำให้ได้ทราบประวัติความเป็นมาและมูลเหตุการเกิดขึ้นของอบายมุขภายในเขตวัดตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน

1.5.2 ทำให้ทราบความหมาย และโทษของอบายมุขที่ปรากฏในพระไตรปิฎก รวมถึงผลกระทบจากอบายมุขต่อปัจเจกบุคคลและสังคมไทยปัจจุบัน

1.5.3 ทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นเขตปลอดอบายมุขของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการดำเนินนโยบาย ด้านความสำเร็จและด้านความล้มเหลว

เมื่อได้ทำความเข้าใจถึงความเป็นมาและปัญหาอบายมุขในเขตวัด ในสังคมไทยปัจจุบัน ความสำคัญของการจัดการปัญหาเรื่องอบายมุขในเขตวัด วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้แล้ว ต่อไปจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องอบายมุขในบทที่ 2 วัดกับอบายมุขในสังคมไทยในบทที่ 3 อุปสรรคปัญหา และแนวทางการแก้ไขในบทที่ 4 และจะสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในบทที่ 5 ต่อไป